

Dronefoto af Aarhus Ø. Øens boliger er en repræsentant for den blandede by. Her er der både ungdomsboliger, seniorboliger, lejeboliger og ejerlejligheder. Øen består af en masse forskellige bygninger, herunder også erhvervsbygninger. Arkivfoto: Jens Thaysen, Ritzau Scanpix

Sådan er den moderne by blevet til

Villa, almennyttigt boligbyggeri, ejerlejlighed, rækkehus. Vi danskere har mulighed for at finde den boform, der passer til vores unikke behov, men har du nogensinde studset over, hvordan din boform og ikke mindst dit boligområde er blevet til? Det kan du blive klogere på her.

Lisbeth Kirstine Helbo Hansen
lihh@jfmедier.dk

Har du gået en tur i dit lokale boligområde, har du sikkert bemærket, at det består af mange forskellige bygninger. Bor du i forstaden, vil du se mange parcel- og rækkehuse. Bor du i bykernen, vil du ofte se boligkarréer og byhuse. Du vil også bemærke, at bygningernes udseende varierer. Nogle har røde mursten, mens andre har gule. Nogle bygninger har tre etager, mens andre har fem. Nogle bygninger er gamle, mens andre er spritnye.

Sammen med professor ved Arkitektskolen i Aarhus Tom Nielsen, der beskæftiger sig med byplanlægning, ser vi nærmere på,

hvordan danske byer og boligområder er blevet til.

I dag kender vi byerne som der, hvor størstedelen af den danske befolkning bor. Sådan har det ikke altid været. Inden landbo-reformerne i 1800-tallet boede danskerne hovedsageligt i landsbyer og tog kun til byen, når de skulle købe og afsætte varer.

- De ældste byer er de danske købstæder. Det var ofte havne- eller ladesteder, der udviklede sig på grund af gunstige placeringer. De har hver især deres egen unikke historie. I dag kender vi dem som historiske bykerner. Dengang var det byer med særlige privilegier udstedt af kongen. Han besluttede, hvilke byer der var købstæder. Her tog folk til, når de skulle handle. Det var ulovligt at handle andre steder end i købstæderne.

- Købstæderne var store sammenlignet

Kommunerne ville undgå det ressourcspild, der er, når husene bliver bygget enkeltvis af forskellige personer. Det er dyrt i el og kloakering. Derfor besluttede kommunen nu, hvor der skulle bygges.

TOM NIELSEN,
PROFESSOR VED ARKITEKTSKOLEN I AARHUS

med datidens landsbyer, men små sammenlignet med nutidens byer. De bestod af huse, hvor handel og servicefagene holdt til, og hvor man boede. Købstædernes vigtigste elementer var købmandsgårde, en kirke, et rådhus og en smed samt andre fag, der var understøttende for bysamfundet, fortæller han.

Folk boede på landet

Landboerne havde ikke nogen grund til at bosætte sig i købstæderne. De fleste levede af afgrøderne fra deres jordlodder. Det var kongen, der besluttede, hvem der fik arbejde i servicefagene. Sådan levede danskerne livet

LÆS MERE
SIDE 8

Kartoffelrækkerne på Østerbro/Indre By. Består af 480 huse bygget af Arbejderens Byggeforening og er uhyre eftertragtede på det københavnske boligmarked. Arkivfoto: Mads Joakim Rimmer Rasmussen, Ritzau Scanpix

FORTSAT FRA
SIDE 6

henved 600 år. De boede på landet. Nogle boede i huse, der er bevaret den dag i dag, mens andre boede i træhuse, der for længst er revet ned. Det er Næringsfrihedsloven fra 1857, der for alvor ændrer danskernes livsvilkår.

- Næringsfrihedsloven var en udløber af Grundloven. Borgerskabet ønskede ikke længere, at det kun var kongen, der måtte bestemme, hvor der måtte handles, og hvem der måtte udføre håndværk. Næringsfrihedsloven betød, at alle i princippet kunne slå sig ned som købmand eller håndværker. Det brød købstædernes monopol på at være byer, og en ny bytype - stationsbyerne - opstod, forklarer Tom Nielsen.

Industrialiseringen og landboreformerne fra slutningen af 1700-tallet satte yderligere skub i den udvikling. Industrialiseringen drev mange danskere mod fabrikkerne i byerne. Det krævede flere boliger, forklarer Tom Nielsen:

- Her kommer planlægningen ind i billedet. Boligbyggeriet var markedsdrevet og udviklede sig stort set uden krav til kvalitet og faciliteter, hvilket fik kritik af den nylyt opståede arbejderklasse. De var utilfredse med boligforholdene. Derfor dannede de byggeforeninger, der opførte nye boligbyggerier. De københavnske brokvarterer oplevede et boligboom. Nørrebro voksede sig eksempelvis lige så stor som hele det gamle København. Kommunerne opkøbte også jord, hvorpå de byggede boliger. Der var generelt et stort fokus på byudvikling.

Byplanerne kommer til

Indtil nu havde der været få boformer i byerne. De, der har haft råd, har boet i de større byhuse, mens de mindre bemidlede har boet i lejlighed eller værelser. De rigeste begyndte i slutningen af 1800-tallet at flytte i villaer med have uden for den tætbyggede by. Arbejderklassens pendant blev haveforeninger. De blev oprindeligt etableret for, at de kunne supplere deres indkomst med egen avl af grønt, men fra begyndelsen af 1900-tallet begyndte mange at bygge huse i parcelhaverne. Byerne udviklede sig kraftigt, og der opstod behov for en egentlig byplanlægning, hvor kommunerne efter Byplanloven fra 1938 bestemte, hvad og hvor der skulle bygges.

- Kommunerne ville undgå det ressource-spild, der er, når husene bliver bygget enkeltvis af forskellige personer. Det er dyrt i el og kloakering. Derfor besluttede kommunen nu, hvor der skulle bygges. Det er også karakteristisk, at der nu bliver bygget horisontalt, og der kommer mere luft mellem husene. For at modvirke de problemer, den

LÆS MERE
SIDE 10

Gellerupparken ligger i naturskønne omgivelser i bydelen Brabrand ved Aarhus. Arkivfoto: Henning Bagger, Ritzau Scanpix

FORTSAT FRA
SIDE 8

tætte by gav, og fordi biler, busser og lastbiler nu var ved at blive de vigtigste transportteknologier. Det åbner for en stigende boopdeling. Enten bor du i boligblok eller parcelhus, uddyber Tom Nielsen.

I dag er 1960'erne kendt som byggeboomets årti. Det var også betonelementets årti. Det var her, boligbyggeriet for alvor blev sat i masseproduktion. Det gælder typehuset, som kan ses på mange vænger rundt om i de danske forstæder. Nogle af landets største boligområder så også dagens lys i denne periode. Det gælder blandt andet Gellerupparken ved Brabrand i Aarhus. Det er et almennyttigt byggeri, der oprindeligt var tiltænkt arbejderklassen, som arbejdede på fabrikker i nærområdet. Det satte nye standarder for storbyggerier og byplanlægning.

- Tanken med Gellerupparken var, at man skulle kunne bo der hele livet. Der var ungdomsboliger, ældreboliger og et plejecenter. Der var små lejligheder, og der var store. De største var på 110 kvm. De var luksuriøse og udstyret med tørretumbler og vaskemaskine. Det var til kernefamilien og en konkurrent til parcelhuset. Her slap du bare for at holde have. Derudover var der også jazzklub, cafeteria og indkøbscenter. Så ramte oliekrisen, og det blev pludselig dyrt at opvarme et kæmpe boligområde som Gellerup. De nybyggede boligområder fik hurtigt øgenavnet havregrøds kvarterne, fordi folk kun havde råd til havregrød, forklarer Tom Nielsen.

Boligmanglen forsvandt

Den boligmangel, som havde præget byerne i omkring 100 år, var overstået i 1970'erne. Til gengæld fik danskerne færre penge i hænderne, og recession prægede landet i 1970'erne og 1980'erne. De store boligbyggerier stod pludselig tomme. Kommunerne fik anvisningsret og kunne råde over 25 procent af de almennyttige boliger. Det betød, at der kom en skævvridning i beboersammensæt-

ningen. De folk, der kunne skaffe sig et hus, flyttede fra boligområdet. Erfaringen blev, at byggerierne også kunne blive for store. Derfor ser man i dag byggerier i meget mindre skala, og der er et helt andet fokus på beboersammensætningen.

- Men store, nye boligområder som Aarhus Ø er et eksempel på et nyt boligområde, der indeholder både ungdomsboliger, ejerlejligheder og almennyttige boliger. Det består af mange små enheder, og tanken om en bolig til hele livet går igen fra Gellerupparken. Der er også indkøbsmuligheder. Det er svært at spå, om nye boligområder bliver en succes. Det må tiden vise. Man er i hvert fald blevet meget bevidst om at skabe blandede boligområder, for det skaber den bedste dynamik, konkluderer han.

Der findes mange eksempler på velfungerende boligområder. Skal Tom Nielsen fremhæve et par, peger han på Kartoffelrækkerne ved Sortedams Sø i København. Det er et uhyre eftertragtet område med ejerboliger, hvor folk hilser på hinanden, når de lufter hunden. Skal han finde en bydel, der er repræsenterer den blandede by, peger han på Nordvest i København:

- Der har du det hele. Ejerlejlighederne. Det almennyttige boligbyggeri og andelsboligerne. Dertil kommer både små og store butikker, arbejdspladser og kulturinstitutioner. Det giver en blanded befolkningssammensætning. Det er et godt eksempel på en blanded bydel.

Husnumre i Nordvest og indre København, onsdag den 3. februar 2021. I 1700-tallet var der tilløb til, at husnumre skulle vinde frem i Danmark. De blev dog først almindelige, da der kom en kraftig vækst i antallet af borgere. Foto: Emil Helms/Ritzau Scanpix

Fil Bogtrykkervej
18 - 36